

АНОТАЦІЯ

Холявка С.В. Цивільно-правові договори у сфері інноваційної діяльності.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право. – Львівський національний університет імені Івана Франка; Львів, 2023.

Дисертація присвячена дослідженню особливостей правового регулювання цивільно-правових договорів у сфері інноваційної діяльності.

В сучасних умовах розвиток економіки, соціальної сфери та інших суспільних інститутів будь-якої країни залежить від впровадження нових ефективних, економічних та науково обґрунтованих технологій, організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які ми звикло називаємо інноваціями. Виокремлено основні підходи до розуміння правової природи інновацій, якими є статичний та динамічний підхід.

Погоджуючись із позицією, за якою об'єкт інноваційної діяльності є результатом цієї діяльності, автор зауважує помилковість думки про охоплення поняттям інновації обидвох цих елементів. Доведено, що правильне розуміння природи інновацій може бути вироблене після аналізу співвідношення між інновацією та інноваційною діяльністю із урахуванням поняття інноваційного продукту.

Обґрунтовано, що інноваційна діяльність проходить певні етапи, які можна назвати інноваційним циклом. Першим етапом є, звісно, здійснення певної інтелектуальної, творчої діяльності, яка спрямована на вироблення нових або вдосконалення існуючих технологій, продуктів або послуг та їх об'єктивацію. Для того, щоб ідея, яка є формою інтелектуальної діяльності людини та існує виключно у її свідомості, стала об'єктом правовідносин, вона повинна отримати зовнішній вираз та стати доступною для сприйняття іншими особами.

Заявлено, що результатом здійснення першого етапу інноваційної

діяльності є створення інновації. Тоді цикл інноваційної діяльності переходить на другий етап, під час якого створена інновація впроваджується у виробництво чи у соціальну сферу, в результаті чого вже утворюється інноваційний продукт. Тобто цикл інноваційної діяльності можна умовно зобразити: діяльність – результат (інновація) – діяльність – результат (інноваційний продукт).

Доведено, що термін «об'єкт інновацій», який часто вживається у науковій літературі, є некоректним, оскільки сама інновація вже є об'єктом – результатом інтелектуальної, творчої діяльності людини, доступним для сприйняття, тому він буде означати «об'єкт об'єкта». Категорію об'єкта можна розглядати лише в контексті об'єкта інноваційної діяльності, а також об'єкта договорів інноваційного характеру.

Запропоновано визначення інновації – це результати наукової, науково-технічної та іншої інтелектуальної творчої діяльності, які є новими, об'єктивно вираженими та придатними для впровадження у виробництво або інші соціальні сфери з метою отримання економічного, соціального або екологічного ефекту.

Обґрунтовано, що інноваційна діяльність характеризується такими основними ознаками: вона спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок у виробництві і соціальній сфері (при цьому вона може бути пов'язаною із одержанням прибутку, а може мати на меті покращення соціальної сфери та досягнення іншого соціального або екологічного ефекту); її об'єктом виступають нематеріальні блага – результати інтелектуальної діяльності (результати наукових досліджень та розробок), які доводяться до стану інноваційного продукту та впроваджуються як інновації; вона спрямована як на створення, так і на впровадження та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок.

Запропоновано визначити інноваційну діяльність як діяльність, що спрямована на створення інновацій, їх впровадження та комерціалізацію у виробництво або інші соціальні сфери з метою створення інноваційного продукту.

Зазначено, що цивільно-правовий договір перестав виконувати лише

функцію юридичного факту як підстави виникнення правовідносин, самого правовідношення та документа, а займає важливе місце в архітектурі джерел правового регулювання інноваційної діяльності. Договір є джерелом правового регулювання локального характеру, ефективним правовим засобом визначення прав та обов'язків сторін, зокрема у сфері інноваційної діяльності. Цивільно-правовий договір виступає ефективним джерелом правового регулювання відносин учасників інноваційної діяльності в усіх формах та на усіх стадіях її здійснення: при юридичній регламентації відносин сторін у сфері інноваційної діяльності, при здійсненні сторонами такої діяльності їх прав та виконанні обов'язків, а також при захисті прав та інтересів суб'єктів інноваційних відносин.

Запропоновано визначення договору інноваційного характеру, яким є домовленість двох або більше сторін, на підставі якої виникають, змінюються або припиняються їх права та обов'язки у сфері інноваційної діяльності.

Обґрунтовано, що договори, на підставі яких створюється об'єкт права інтелектуальної власності з метою його подальшого впровадження у виробництво або соціальну сферу для отримання вищого прибутку або досягнення соціального чи екологічного ефекту, слід відносити до договорів інноваційного характеру.

Незважаючи на різноманітність договорів у сфері інноваційної діяльності та на те, що всі вони за своєю правовою природою є цивільно-правовими договорами, можна із впевненістю ствердити, що цій групі договорів притаманна єдність і взаємозв'язок, які обумовлюють виділення їх в окремий елемент системи договірної права – договори інноваційного характеру. При цьому системоутворюючими ознаками будуть виступати юридична спрямованість, сфера застосування та предмет договору.

Запропоновано класифікацію договорів інноваційного характеру за критерієм їх юридичної спрямованості на договори інноваційного характеру та супутні договори у сфері інноваційної діяльності. Пропонуємо виділяти договори інноваційного характеру, спрямовані на: створення інновацій (договори про проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та

технологічних робіт, договори про створення інноваційного продукту та інші); трансфер інновацій (ліцензійні договори та інші) та договори про спільну інноваційну діяльність. Супутніми договорами у сфері інноваційної діяльності можна вважати договори про придбання основних засобів, необхідних для створення та впровадження інновацій (купівля-продаж високотехнологічного обладнання, комп'ютерних програм тощо); виконання робіт та надання послуг, необхідних для створення та впровадження інновацій (надання маркетингових послуг тощо).

Визначено особливості суб'єктного складу договорів інноваційного характеру. Розкрито порядок укладення договорів інноваційного характеру, який є загальним - шляхом надання оферти одним із контрагентів та її акцепту іншим контрагентом. При цьому не виключається можливість укладення договору із застосуванням спеціального порядку (наприклад, на конкурсі).

У більшості випадків до договорів інноваційного характеру законом не встановлено спеціальних вимог щодо їх форми, однак враховуючи особливості їх виконання такі договори підлягають укладенню у письмовій формі. В окремих випадках законодавством встановлена вимога щодо укладення договорів інноваційного характеру у письмовій формі під загрозою нікчемності такого договору у разі недотримання такої форми.

Зазначено, що способи захисту прав учасників договірних правовідносин у сфері інноваційної діяльності відповідають загальним способам захисту учасників договірних правовідносин. Одним із основних та найбільш ефективних способів захисту є відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням договору, який за своєю спрямованістю є відновлювальним способом захисту.

Запропоновано розуміння способів захисту прав учасників договірних правовідносин у сфері інноваційної діяльності як визначених законом або договором та застосованих судом заходів, спрямованих на припинення порушення майнових прав, відновлення становища, яке існувало до порушення, відшкодування завданих порушенням майнових втрат та (або) моральної шкоди.

Запропоновано до договорів про створення інновацій відносити договір на проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності а також змішані і непойменовані договори, які спрямовані на створення інноваційних об'єктів, які можна об'єднати узагальнюючою назвою «договори про створення інновацій».

Обгрунтовано, що договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт за своєю юридичною спрямованістю є договором про виконання робіт, однак відрізняється від підрядних договорів предметом (в підрядних договорах предметом є уречевлений результат роботи), алеаторним та фідучіарним характером та іншими ознаками договору.

Враховуючи творчий характер договорів на виконання науково-дослідних робіт, їх наукоємкість та неможливість точного передбачення імовірності досягнення запланованого сторонами результату, такі договори слід вважати алеаторними (ризиковими). Деяко нижчий ступінь алеаторності притаманний виконанню дослідно-конструкторських та технологічних робіт, тому у разі виявлення неможливості досягнення результату внаслідок обставин, що виникли не з вини виконавця, замовник зобов'язаний тільки відшкодувати витрати виконавця.

Зазначено, що предмет договору на створення і передачу науково-технічної продукції, передбачений ст. 331 ГК України в значній мірі дублює предмет договору, передбаченого гл. 62 ЦК України, а в зміст останнього можуть безперешкодно бути включені положення про надання супутніх послуг щодо впровадження інновацій у виробництво або у інші сфери суспільних відносин відповідно до принципу свободи договору. Тому більш досконалою, універсальною та сучасною договірною конструкцією є договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. До втрати чинності ГК України у правозастосовній діяльності слід керуватися принципом верховенства ЦК України та застосовувати саме його положення.

Серед договорів інноваційного характеру виокремлено договори, які ми

пропонуємо називати договорами про трансфер інновацій, тобто ті, на підставі яких від володільця до набувача переходять знання (в тому числі об'єкти технології), необхідні для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, здобуті в результаті наукової, науково-технічної та іншої інтелектуальної діяльності людини. Сюди слід віднести передання майнових прав інтелектуальної власності на знання, які підлягають правовій охороні як об'єкти права інтелектуальної власності.

Договорами про трансфер інновацій запропоновано вважати: ліцензійний договір; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; договір комерційної концесії (франчайзингу), інші договори (в тому числі непойменовані та змішані) щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Обґрунтовано, що одна із основних розмежувальних ознак ліцензійного договору з договорами про створення інновацій, зокрема, договорами на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт полягає якраз у тому, що ліцензійний договір не регулює відносини сторін пов'язані із циклом створення об'єкта інновації, а опосередковує передання майнових прав на вже існуючий у правоволодільця об'єкт. Ч. 5 ст. 1109 ЦК України це підкреслює: предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними.

Зазначено, що відповідно до ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» технопарком є юридична особа або група юридичних осіб (далі - учасники технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Тому робимо висновок, що технопарки в Україні можуть діяти у двох

формах – корпоративній та договірній. У випадку, якщо технопарк засновується без створення юридичної особи, то він діє на підставі договору про спільну діяльність. При цьому при створенні технопарку укладається власне договір про спільну діяльність без об'єднання вкладів, а не договір простого товариства, а умови такого договору повинні відповідати вимогам глави 77 ЦК України.

До договорів про спільну інноваційну діяльність слід віднести договори про науково-технічну та виробничу кооперацію, на підставі яких виконуються спільні науково-дослідні, дослідно-конструкторські та технологічні роботи.

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; договір; зобов'язання; інтелектуальна власність; результат інтелектуальної діяльності; інформація; комерційна таємниця; трансфер технологій; договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт; розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; ліцензійний договір; договір комерційної концесії (франчайзингу).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Холявка С.В. Поняття, ознаки договорів інноваційного характеру та їх місце в системі цивільно-правових договорів. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 420-425. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/3_2023/63.pdf.

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.63>

2. Холявка С.В. Особливості правового регулювання договорів про створення інновацій. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 3. С. 346-352. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2023/55.pdf.

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.55>

3. Холявка С.В. Договори про трансфер інновацій: поняття, види, правове регулювання. *Правова позиція*. 2023. №3 (40). С. 160-164. URL: <https://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/3/31.pdf>.

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.31>

4. Холявка С.В. Договір в механізмі правового регулювання інноваційної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №10. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/33.pdf.

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/33>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Холявка С.В. Індустріальні та технологічні парки як учасники інноваційних відносин. *Правові проблеми земельної реформи в Україні* : матеріали Міжнар. наук.–практ. конф. (Львів, 2 червня 2017 р.). Львів, 2017. Вип. 4. С.31–34.

6. Холявка С.В. Технопарки як учасники інноваційних правовідносин. *Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, м. Київ, 20 жовтня 2017 р.) / редкол.: С.В. Глібко, О.Д. Крупчан, С.А. Бука. Харків : Право, 2017. 240 с., С. 100-103.

7. Холявка С.В. Поняття, зміст та ознаки інноваційної діяльності. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р.) Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023.–336с., С. 330-332.

8. Холявка С.В. Договір як підстава здійснення інноваційної інвестиційної діяльності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.) Львів –Торунь: Liha-Pres, 2023. 212с., С. 209-211.

9. Холявка С.В. Алеаторність як ознака договорів інноваційного характеру. *The IX International Scientific and Practical Conference «Promising ways of information technology development»*. (November 13-15, 2023). Bilbao, Spain. 396 p. С. 126-128.

10. Холявка С.В. Договір про спільну діяльність як підстава функціонування технопарків. *The 6th International Scientific and Practical Conference «Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development»*. (November 26-28, 2023). Geneva, Switzerland. 421 p. С. 255–257.

ABSTRACT

Kholyavka S.V. Civil law contracts in the field of innovative activity. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty (branch of knowledge - 08 'Law') 081 Law. – Ivan Franko Lviv National University; Lviv, 2023.

The dissertation is devoted to the study of the peculiarities of legal regulation of civil law contracts in the field of innovative activity.

In modern conditions, the development of the economy, social sphere and other social institutions of any country depends on the introduction of new effective, economic and scientifically based technologies, organizational and technical solutions of a production, administrative, commercial or other nature, which we usually call innovations. The main approaches to understanding the legal nature of innovations are singled out, which are static and dynamic approaches.

Agreeing with the position that the object of innovative activity is the result of this activity, the author notes the fallacy of the idea that the concept of innovation encompasses both of these elements. It is proven that a correct understanding of the nature of innovation can be developed after analyzing the relationship between innovation and innovative activity, taking into account the concept of an innovative product.

It is well-founded that innovative activity goes through certain stages, which can be called an innovation cycle. The first stage is, of course, the implementation of certain intellectual, creative activities aimed at developing new or improving existing technologies, products or services and their objectification. In order for an idea, which is a form of intellectual activity of a person and exists exclusively in his mind, to become an object of legal relations, it must receive an external expression and become available for perception by other persons.

It is stated that the result of the implementation of the first stage of innovation activity is the creation of an innovation. Then the cycle of innovative activity moves to the second stage, during which the created innovation is introduced into production or into the social sphere, as a result of which an innovative product is already formed.

That is, the cycle of innovative activity can be conventionally depicted: activity - result (innovation) - activity - result (innovation product).

It is proved that the term "object of innovation", which is often used in scientific literature, is incorrect, since the innovation itself is already an object - the result of intellectual, creative activity of a person, available for perception, therefore it will mean "an object of "object". The object category can be considered only in the context of the object of innovative activity, as well as the object of contracts of an innovative nature.

The proposed definition of innovation is the results of scientific, scientific-technical and other intellectual creative activity that are new, objectively expressed and suitable for implementation in production or other social spheres with the aim of obtaining an economic, social or environmental effect.

It is substantiated that innovative activity is characterized by the following main features: it is aimed at the use and commercialization of the results of scientific research and development in production and the social sphere (at the same time, it can be related to making a profit, or it can be aimed at improving the social sphere and achieving other social or environmental effect); its object is intangible goods - the results of intellectual activity (results of scientific research and development), which are brought to the state of an innovative product and implemented as innovations; it is aimed at both the creation and implementation and commercialization of the results of scientific research and development.

It is proposed to define innovative activity as an activity aimed at creating innovations, their implementation and commercialization in production or other social spheres with the aim of creating an innovative product.

It is noted that the civil law contract ceased to perform only the function of a legal fact as the basis for the emergence of a legal relationship, the legal relationship itself and the document, and occupies an important place in the architecture of sources of legal regulation of innovative activity. The contract is a source of legal regulation of a local nature, an effective legal means of determining the rights and obligations of the parties, in particular in the field of innovative activity. The civil law contract acts as an

effective source of legal regulation of the relations of the participants of innovative activity in all forms and at all stages of its implementation: in the legal regulation of the relations of the parties in the sphere of innovative activity, in the implementation by the parties of such activity of their rights and obligations, as well as in the protection rights and interests of subjects of innovative relations.

The definition of an innovative contract is proposed, which is an agreement between two or more parties, on the basis of which their rights and obligations in the field of innovative activity arise, change or terminate.

It is substantiated that contracts based on which an object of intellectual property rights is created with the aim of its further introduction into production or the social sphere to obtain a higher profit or achieve a social or environmental effect should be classified as contracts of an innovative nature.

Despite the variety of contracts in the field of innovative activity and the fact that all of them are civil-law contracts by their legal nature.

Keywords: innovation; innovative activity; contract; obligation; Intellectual Property; the result of intellectual activity; information; a trade secret; technology transfer; contract for the performance of research, development and technological works; disposal of property rights of intellectual property; license agreement; commercial concession (franchising) agreement.

THE LIST OF PUBLICATIONS:

Scientific works, which outline the main scientific findings of the dissertation:

1. Kholyavka S.V. Concepts, signs of innovative contracts and their place in the system of civil law contracts. Law and society. 2023. No. 3. P. 420-425. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/3_2023/63.pdf.

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.63>

2. Kholyavka S.V. Peculiarities of legal regulation of contracts on the creation of innovations. State and regions. Series: Law. 2023. No. 3. P. 346-352. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2023/55.pdf.

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.55>

3. Kholyavka S.V. Agreements on the transfer of innovations: concepts, types, legal regulation. Legal position. 2023. No. 3 (40). P. 160-164. URL: <https://www.legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/3/31.pdf>.

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.31>

4. Kholyavka S.V. The contract in the mechanism of legal regulation of innovative activity. Legal scientific electronic journal. 2023. No. 10. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/33.pdf.

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/33>

Scientific works which certify the approbation of the materials of the dissertation:

5. Kholyavka S.V. Industrial and technological parks as participants in innovative relations. Legal problems of land reform in Ukraine: materials of the International science and practice conf. (Lviv, June 2, 2017). Lviv, 2017. Issue 4. P.31–34.

6. Kholyavka S.V. Technoparks as participants in innovative legal relations. Innovative system and information technologies in modern science: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kharkov, Kyiv, October 20, 2017)

/ editor: S.V. Hlebko, O.D. Krupchan, S.A. Beech tree Kharkiv: Pravo, 2017. 240 p., pp. 100-103.

7. Kholyavka S.V. Concept, content and signs of innovative activity. Legal sciences: problems and prospects: materials of the international scientific and practical conference (Zaporizhia, February 24–25, 2023) Lviv–Torun: Liha-Pres, 2023.–336p., P. 330-332.

8. Kholyavka S.V. The contract as a basis for carrying out innovative investment activity. Eighth Taurian legal scientific readings: materials of the international scientific and practical conference (Kyiv, June 16–17, 2023) Lviv-Torun: Liha-Pres, 2023. 212 p., pp. 209-211.

9. Kholyavka S.V. Aleatoriness as a sign of innovative contracts. The IX International Scientific and Practical Conference "Promising ways of information technology development". (November 13-15, 2023). Bilbao, Spain. 396 p. P. 126-128.

10. Kholyavka S.V. Agreement on joint activities as a basis for the functioning of technoparks. The 6th International Scientific and Practical Conference "Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development". (November 26-28, 2023). Geneva, Switzerland. 421 p. P. 255–257.